

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Δαμασκηνού και Κολοκοτρώνη, Κόρινθος 20100

<https://dsep.uop.gr/>

Διημερίδα Ιστορίας της Εκπαίδευσης

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 1 ΚΑΙ ΣΑΒΒΑΤΟ 2 ΜΑΡΤΙΟΥ 2024

Η εκπαιδευτική πολιτική στη σκοτεινή δεκαετία: Μεταρρυθμίσεις, συγκρούσεις και αντιστάσεις στην Ελλάδα της δεκαετίας του 1950

Σύνδεσμος Συμμετοχής στο Συνέδριο

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 1^Η ΜΑΡΤΙΟΥ (Αίθουσα 5)

17.00-17.30: Χαιρετισμοί και Εισαγωγή στη Διημερίδα

Αθανάσιος Τζιμογιάννης, Πρόεδρος τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Δέσποινα Καρακατσάνη, Καθηγήτρια τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Παυλίνα Νικολοπούλου, ΕΔΙΠ τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

17.30-20.30: Θεσμικό πλαίσιο και εκπαιδευτικά ζητήματα

17.30-18.00: Γιάννης Μπέτσας-Σοφία Ηλιάδου-Τάχου, *Η ελληνική εκπαίδευση μέσα από τον ψυχροπολεμικό φακό. Προτεραιότητες και παρεμβάσεις του αμερικανικού παράγοντα στη δεκαετία του 1950* (διαδικτυακά)

18.00-18.30: Βασίλης Φούκας- Θεόδωρος Σαραϊδάρης, *Οι νομοθετικές προτάσεις του υπουργού Παιδείας Κωνσταντίνου Τσάτσου (1949-1950): Προτεραιότητες, βασικά χαρακτηριστικά, υποδοχή* (διαδικτυακά)

18.30-19.00: Μιχάλης Μελαχροινούδης, *«Θα ιδρυθή Συνομοσπονδία Εκπαιδευτικών Ελλάδος»* (διαδικτυακά)

19.00-19.30: Ποθητή Χαντζαρούλα, *Τα Εβραιοπούλα και η εκπαίδευσή τους τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες στην Ελλάδα* (διαδικτυακά)

19.30-20.00: Συζήτηση

ΣΑΒΒΑΤΟ 2 ΜΑΡΤΙΟΥ (Αίθουσα 1)

1^η Συνεδρία: 09.30-12.00: Εθnicoφοροσύνη και εκπαίδευση

09.30-10.00: Δέσποινα Παπαδημητρίου, *Η εθnicoφοροσύνη ως ιδεολογία του «ελεύθερου κόσμου» (διαδικτυακά)*

10.00-10.30: Παντελής Κυπριανός, *Η χαμένη δεκαετία*

10.30-11.00: Νικόλαος Μανιτάκης, *Διδασκαλία ξένων γλωσσών και εθnicoφοροσύνη στην Ελλάδα της δεκαετίας του 1950*

11.00-11.30: Κώστας Κατσούδας, *Το σχολείο του εμφυλίου: ιδεολογική κατήχηση και κοινωνικός έλεγχος, 1945-1949*

11.30-12.00: *Συζήτηση-Διάλειμμα*

2^η Συνεδρία: 12.00-15.00: Ιστορικό πλαίσιο και εκπαιδευτικές προεκτάσεις

12.00-12.30: Προκόπης Παπαστράτης, *Η κληρονομιά της δεκαετίας: Αντίσταση και Τιμωρία*

12.30-13.00: Λη Σαράφη, *Η Λευκή Τρομοκρατία (1945-46) και ο αποφασιστικός ρόλος της προς τον Εμφύλιο πόλεμο*

13.00-13.30: Δημήτρης Πολυχρονιάδης, *Η αμφισβήτηση της ιδεολογικής υπεροχής των νικητών του εμφυλίου πολέμου στην ελληνική εκπαίδευση μέσω της ανάπτυξης διεκδικητικών αιτημάτων και αγώνων στο χώρο της δημόσιας εκπαίδευσης την δεκαετία του 1950*

13.30-14.00: Δημήτρης Μαριόλης, *Ο αναπροσανατολισμός της στοιχειώδους εκπαίδευσης με βάση τα ιδεώδη της εθnicoφοροσύνης στα πρώτα μετεμφυλιακά χρόνια*

14.00-14.30: Άννα Βελεγράκη, *Η διδασκαλία του μαθήματος της ιστορίας στην Α΄θμια Εκπαίδευση στην δεκαετία του 1950*

14.30-15.00: *Συζήτηση*

3^η Συνεδρία: 17.00-21.00: Ζητήματα εκπαιδευτικής και κοινωνικής πολιτικής

17.00-17.30: Βίκυ Σιγούντου, *Η συγκρότηση μίας ομάδας ερευνητών βιοχημείας μετά από τις στάχτες του Πολέμου: χρηματοδοτήσεις, προσανατολισμοί και κοινωνικές δυναμικές*

17.30-18.00: Τριαντάφυλλος Λούκας, *Η Καλλινίκη Δενδρινού- Αντωνακάκη και η επαγγελματική εκπαίδευση στην Ελλάδα κατά τη δεκαετία του 1950*

18.00-18.30: Γιώργος Γαλάνης, *Η εκπαιδευτική πολιτική των κυβερνήσεων του Ελληνικού Συναγερμού και της ΕΡΕ. Οι διεκδικήσεις της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας Ελλάδας.*

18.30-19.00: Άρτεμις Κλιάφα, *Κοινωνική πολιτική και προστασία της παιδικής ηλικίας*

19.00-19.30: Δέσποινα Καρακατσάνη, *Φύλο, γυναικεία εργασία και διδασκαλικό επάγγελμα τη δεκαετία του '50*

19.30-20.00: Παυλίνα Νικολοπούλου, *Η Παιδαγωγική επιστήμη στη μέγγενη της εθνοκοφροσύνης.*

20.00-20.30: *Συζήτηση-Κλείσιμο Διημερίδας*

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ

ΒΕΛΕΓΡΑΚΗ ANNA

ΤΙΤΛΟΣ: Η διδασκαλία του μαθήματος της ιστορίας στην Α΄θμια Εκπαίδευση στην δεκαετία του 1950

Διαχρονικά η διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας στην Α΄θμια Εκπαίδευση χαρακτηρίζεται από τη διατύπωση του γενικού αντικειμενικού σκοπού μαθήσεως ως την ανάπτυξη της ιστορικής συνείδησης και ιστορικής σκέψης των μαθητών. Αυτή η γενική διατύπωση είναι κοινή και αποτελεί τον κύριο άξονα σε όλες τις εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις που έχουν επισυμβεί από συστάσεως του σύγχρονου ελληνικού κράτους (1821 και μετά) αναφορικά με τη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας στην Α΄θμια Εκπαίδευση. Όμως, σε κάθε επιμέρους διακριτή περίοδο της σύγχρονης πολιτικής ιστορίας της Ελλάδας, η «ανάπτυξη της ιστορικής συνείδησης και ιστορικής σκέψης» ερμηνεύτηκε και εφαρμόστηκε στην πράξη διαφορετικά από τους εκάστοτε λειτουργούς της εκπαίδευσης, σαφώς σύμφωνα πάντα με τις κατευθύνσεις και οδηγίες της πολιτικής ηγεσίας του αρμόδιου Υπουργείου Παιδείας.

Ειδικά για την περίοδο του 1950-1960 διαπιστώνονται τα εξής: Τα εκπαιδευτικά προγράμματα που εφαρμόζονταν σε όλα τα διδασκόμενα μαθήματα στην Α΄θμια Εκπαίδευση είναι ακόμα αυτά του 1913. Στο εν λόγω αναλυτικό πρόγραμμα του μαθήματος της Ιστορίας του 1913 φαίνεται ξεκάθαρα η άποψη των τότε μεταρρυθμιστών πως θα πρέπει να υπερθεματίζεται το γεγονός ότι το παρόν είναι προϊόν των ιστορικών εξελίξεων του παρελθόντος. Συνακόλουθα, καλλιεργείται η ιδέα πως οι θυσίες κατά τη διάρκεια των πολέμων δεν πήγαν χαμένες και ότι σημαντικά ιστορικά πρόσωπα και γεγονότα διαμόρφωσαν στο παρόν τις σύγχρονες συνθήκες. Επίσης διαπιστώνεται πως εκείνη την περίοδο υπάρχει κι ένα μικρό δείγμα με τη σύμπλεξη της διδασκαλίας της γενικής ιστορίας όπως περιγράφεται με την γεγονοτολογική εξέλιξη του ιστορικού γίνεσθαι στην Ελλάδα, με την τοπική ιστορία, διότι είχε διατυπωθεί και η άποψη Τσίριμπα, πως μόνο αν διδαχτεί η ιστορία του τόπου του κάθε μαθητή θα αναπτυχθεί ενδιαφέρον και για τη γενική ιστορία αλλά και θα αποκτήσει ο μαθητής δυνατότητα κατανόησης και της ύλης της γενικής ιστορίας. Η πατριδογνωσία θεωρήθηκε επομένως ως το καταλληλότερο μάθημα αφομοιωτικών παραστάσεων για την σύνδεση των τοπικών γεωγραφικών χαρακτηριστικών με την τοπική και την γενική ιστορία. Ειδικότερα, στο αναλυτικό πρόγραμμα του 1957 ως

«ουσιώδες καθήκον του σχολείου» θεωρείται το να σχηματίσουν οι μαθητές σαφή εικόνα της περιοχής στην οποία ζουν και να αναπτύξουν την αγάπη προς την πατρίδα.

ΓΑΛΑΝΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ

ΤΙΤΛΟΣ: Η εκπαιδευτική πολιτική των κυβερνήσεων του Ελληνικού Συναγερμού και της ΕΡΕ. Οι διεκδικήσεις της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας Ελλάδας.

Σε ολόκληρη τη δεκαετία του 1950, η εκπαιδευτική πολιτική των κυβερνήσεων στοχεύει σταθερά στον αυστηρό έλεγχο του εκπαιδευτικού θεσμού, ο οποίος έπρεπε να συμβάλλει στην ιδεολογικοπολιτική σταθερότητα του κοινωνικού καθεστώτος, που κινδύνευσε άμεσα κατά την δεκαετία του 1940, ιδιαίτερα κατά την διάρκεια του εμφυλίου πολέμου. Έτσι, στο πρώτο μισό της δεκαετίας, κάθε συζήτηση για μεταρρύθμιση της παιδείας θεωρείται είτε ότι συνδέεται με τις επιδιώξεις της Αριστεράς είτε αποπροσανατολίζει από την επίτευξη του κύριου σκοπού της εκπαίδευσης, δηλαδή την ανάπτυξη της εθνικής συνείδησης με βάση την ιδεολογία του ελληνοχριστιανικού πολιτισμού. Την περίοδο της «εθνικής διασφάλισης της παιδείας» (1950-1956) διαδέχτηκε η περίοδος όπου το αίτημα για σύνδεση της εκπαίδευσης με την οικονομία γίνεται κυρίαρχο. Στην υιοθέτηση αυτού του αιτήματος από την κυβέρνηση της ΕΡΕ συνέβαλλαν τόσο οι οικονομικοκοινωνικές αλλαγές της περιόδου όσο και η ανάπτυξη αγώνων για την παιδεία. Η συγκρότηση της Επιτροπής Παιδείας (Ιούνιος 1957) και η ψήφιση των νομοσχεδίων για την τεχνική εκπαίδευση δυο χρόνια αργότερα (Ιούνιος 1959) σηματοδοτούν την αλλαγή προτεραιοτήτων στην εκπαιδευτική πολιτική της ΕΡΕ θέτοντας ως προτεραιότητα την σύνδεση της εκπαίδευσης με την οικονομία. Η ιδεολογική λειτουργία του σχολείου, η υπεράσπιση και η εμπέδωση της εθνικοφροσύνης, εξακολουθεί να αποτελεί βασική αλλά όχι μοναδική και κυρίαρχη, επιδίωξη των εκπαιδευτικών πολιτικών.

Η ηγεσία της ΔΟΕ υπό την κυριαρχία των συντηρητικών δυνάμεων, των «εθνοκρόνων» όπως αυτοπροσδιορίζονταν δυνάμεων, ήδη από τα χρόνια του Εμφυλίου, φρόντισε έγκαιρα να προχωρήσει στην αποεαμοποίηση της. Σε αγαστή συνεργασία με τις κυβερνήσεις της περιόδου, δεν αντιτάχτηκε στην εκκαθάριση του κλάδου από κάθε αριστερή φωνή, περιορίστηκε να ζητά δικαιοσύνη στις διώξεις. Η διαιρετική τομή ανάμεσα σε εθνοκρόνες και μη, εκφράστηκε οργανωτικά και εμπεδώθηκε ιδεολογικά και στο συνδικάτο των δασκάλων καθορίζοντας την οργανωτική δομή, τα όρια της συνδικαλιστικής δράσης, τα αιτήματά του αλλά και τη στάση του απέναντι στα μεταρρυθμιστικά εγχειρήματα. Ωστόσο, ο ρόλος που επιφύλασσε το κράτος για τους δασκάλους και οι απαιτήσεις του— ήταν δυσανάλογος με τις αμοιβές τους και την αναγνώριση της κοινωνικής τους θέσης. Η αντίφαση αυτή οδήγησε, όχι ευθύγραμμα, δηλαδή όχι χωρίς υπαναχωρήσεις ή ταλαντεύσεις, στην υιοθέτηση από τη ΔΟΕ τακτικών δυναμικών κινητοποιήσεων για την δικαίωση των αιτημάτων του κλάδου.

Στην παρούσα εισήγηση θα περιγράψουμε και θα αναλύσουμε την πορεία της ΔΟΕ από την ταύτιση με τις κυβερνητικές πολιτικές στην αμφισβήτησή τους και θα αναζητήσουμε τα σημεία ταύτισης αλλά και διαφοροποίησης των δασκάλων με τα προτάγματα της εθνικοφροσύνης.

ΔΟΥΚΑΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ

ΤΙΤΛΟΣ: Η Καλλινίκη Δενδρινού- Αντωννάκη και η επαγγελματική εκπαίδευση στην Ελλάδα κατά τη δεκαετία του 1950

Στην παρούσα ανακοίνωση εξετάζονται οι θέσεις, η δράση και ο ρόλος της Καλλινίκης Δενδρινού- Αντωννάκη σχετικά με την επαγγελματική εκπαίδευση στην χώρα μας, όπως αυτή διαμορφώθηκε μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1950 και ως το τέλος της, περίοδο κατά την οποία συνέβαλε ως μέγα- φορέας δράσης στη μεταρρύθμισή της. Ειδικότερα συνεξετάζονται: α) οι θέσεις τις οποίες διατύπωσε μέσα από τη διδακτορική της διατριβή σχετικά με τη διοίκηση της εκπαίδευσης στην Ελλάδα την οποία υποστήριξε στις ΗΠΑ το 1955, β) η δράση της μετά την τοποθέτησή της στην Υπηρεσία Μελετών και Συντονισμού της Διοικήσεως της Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης του υπουργείου Παιδείας στα τέλη του 1955 μέσα και από το Δελτίο της υπηρεσίας, γ) ο ρόλος της στην ίδρυση της ΣΕΛΕΤΕ (ΝΔ 3971/59) και η τοποθέτησή της ως Προέδρου της σχολής, δ) η τοποθέτησή της ως μέλος του Ανώτατου Εκπαιδευτικού Συμβουλίου (ΑΕΣ). Και όλα αυτά μέσα και από την παράλληλη εξέταση του μεταψυχροπολεμικού κοινωνικού-πολιτικού συγκείμενου της εποχής, της επίδρασης στην εκπαίδευση που επέφερε το Sputnik Shock, του τύπου σχολείου το οποίο προκρινόταν και στις δυο πλευρές του πλανήτη, τη συγκρότηση και τις θέσεις της Επιτροπής Παιδείας του 1957-58 και τις εκπαιδευτικές αλλαγές τις οποίες επιχείρησε η κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή στο κομμάτι της επαγγελματικής εκπαίδευσης προς τα τέλη της ίδιας δεκαετίας. Από όλα τα παραπάνω θα φανεί τόσο το ότι οι φορείς της πολιτικής εξουσίας της χώρας ήταν περισσότερο δεκτικοί ως προς τις αλλαγές στην επαγγελματική εκπαίδευση σε σχέση με τη γενική, όσο και το ότι οι φορείς δράσης οι σχετιζόμενοι με την επαγγελματική εκπαίδευση δείχνουν ανοχή προς τη μορφή της πολιτικής εξουσίας προκειμένου να πραγματοποιηθούν οι αλλαγές στην επαγγελματική εκπαίδευση.

ΚΑΡΑΚΑΤΣΑΝΗ ΔΕΣΠΟΙΝΑ

ΤΙΤΛΟΣ: Φύλο, γυναικεία εργασία και διδασκαλικό επάγγελμα την δεκαετία του '50

Η ένταξη στο διδασκαλικό επάγγελμα αποτελούσε για τις γυναίκες μια εύκολη και γρήγορη λύση, προσιτή στις οικονομικές, οικογενειακές απαιτήσεις και ανάγκες, απόλυτα συμβατή με τους κοινωνικούς κανόνες και τα οικογενειακά ήθη. Οι γυναίκες που αποφασίζουν να σπουδάσουν στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο οδηγούνται σε αυτή την επιλογή κατόπιν τις περισσότερες φορές δικής τους επιθυμίας, συνυπολογίζοντας όμως τις οικογενειακές συνθήκες και τις οικονομικές δυνατότητες. Το οικογενειακό πλαίσιο και η παράδοση που επικρατεί στα μέρη από τα οποία κατάγονται παίζουν σημαντικό ρόλο στην επιλογή του συγκεκριμένου επαγγέλματος, όπως και η κρατούσα αντίληψη για το διδασκαλικό επάγγελμα, το ρόλο και τη φύση της γυναικείας εργασίας. Όταν οι οικογένειες είναι πολυμελείς και τα οικονομικά μέσα περιορισμένα, δίνεται προτεραιότητα στα αγόρια όσον αφορά το θέμα των σπουδών και της επαγγελματικής αποκατάστασης. Στο πλαίσιο αυτής της ανακοίνωσης θα παρουσιάσουμε τους λόγους επιλογής του διδασκαλικού επαγγέλματος από τις γυναίκες κατά την δεκαετία του 1950 καθώς και τις συνθήκες εργασίας, τις απαιτήσεις του επαγγέλματος, τις κοινωνικές και ηθικές παραμέτρους που καθορίζουν τη γυναικεία εργασία στο συγκεκριμένο πλαίσιο.

ΚΑΤΣΟΥΛΑΣ ΚΩΣΤΑΣ

ΤΙΤΛΟΣ: Το σχολείο του εμφυλίου: ιδεολογική κατήχηση και κοινωνικός έλεγχος, 1945-1949

Ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος δεν ήταν μόνο στρατιωτική υπόθεση. Η αντιπαράθεση αναπαράχθηκε σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής, δημιουργώντας ένα πλέγμα θεσμών, πρακτικών και συμπεριφορών που επιβίωσαν και μετά την κατάπαυση του πυρός. Η εκπαίδευση αποτέλεσε ιδιαίτερο πεδίο διαπάλης, τόσο επειδή θεωρούνταν κατ' εξοχήν μηχανισμός ιδεολογικής (ανα)παραγωγής, όσο και γιατί οι εμπόλεμοι απέδιδαν πρωτεύουσα σημασία στην αγωγή των ανηλίκων.

Η εισήγηση θα επιχειρήσει να σκιαγραφήσει τα βασικά χαρακτηριστικά της εκπαιδευτικής παρέμβασης επισήμων και ανεπισήμων φορέων που πρόσκεινταν στο στρατόπεδο των νικητών του εμφυλίου. Επί του προκειμένου, θα δοθεί έμφαση στις αποτυπώσεις της ιδεολογίας της εθνικοφροσύνης, γεννήματος του εμφυλίου πολέμου άλλωστε, στο χώρο της παιδείας, εστιάζοντας στις πολλαπλές πιέσεις που δέχτηκαν εκπαιδευτικοί και μαθητές της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης προκειμένου να συμμορφωθούν με τα κανονιστικά πρότυπα που θεσπίστηκαν στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του '40. Η εισήγηση θα βασιστεί σε πρωτογενές υλικό, προερχόμενο από αρχαιακές συλλογές και έντυπες εκδόσεις της εποχής, χωρίς να αμελήσει να αξιοποιήσει την υπάρχουσα βιβλιογραφία.

ΚΛΙΑΦΑ ΑΡΤΕΜΙΣ

ΤΙΤΛΟΣ: Κοινωνική πολιτική και προστασία της παιδικής ηλικίας

Η αρχή της δεκαετίας του '50 συμπίπτει με το τέλος του τριχρόνου Εμφυλίου Πολέμου, σηματοδοτεί ουσιαστικά τη λήξη μιας δεκαετίας σκληρών πολεμικών γεγονότων που άφησαν ανεξίτηλα σημάδια στην ελληνική κοινωνία. Ο πόλεμος, η Κατοχή, ο Εμφύλιος επέφεραν οικονομική και κοινωνική καταστροφή σε μία χώρα που η κοινωνία της από την προπολεμική περίοδο βίωνε έντονες κοινωνικές ανισότητες, φτώχεια, πολιτικές διώξεις. Τα παιδιά της περιόδου γεννήθηκαν και έζησαν και μεγάλωσαν μέσα στη φρίκη του πολέμου. Πολλά από αυτά πήραν μέρος στην αντίσταση, αλλά και στον εμφύλιο. Οι ασθένειες, ο υποσιτισμός, η εγκατάλειψη του σχολείου, η απώλεια των γονέων, η προσφυγιά θα σηματοδύσουν τα την παιδική ηλικία της περιόδου. Το 1949 ο αριθμός των προσφύγων άγγιξε τις 700.000 από αυτούς τα 200.000 ήταν παιδιά. Ο αριθμός των ορφανών παιδιών ήταν 339.913 από αυτά τα 36.185 είχαν χάσει και τους δύο γονείς, τα 226.301 ήταν ορφανά από πατέρα και τα 77.427 είχαν χάσει τη μητέρα τους. Τα κρατικά ιδρύματα φιλοξενούσαν μόνο 16.200, σε ένα μεγάλο αριθμό παιδιών δεν παρέχονταν καμία προστασία. Σε πολλές περιοχές δεν λειτουργούσαν τα σχολεία εξαιτίας της έλλειψης δασκάλων και της καταστροφής των σχολικών κτηρίων. Η προστασία της παιδικής ηλικίας αποκτά επείγουσα σημασία για το μεταπολεμικό κράτος. Η ανοικοδόμηση της ελληνικής κοινωνίας μετά τον πόλεμο ήταν μέρος των προσπαθειών των πολιτικών δυνάμεων της εποχής. Αμέσως μετά την Απελευθέρωση ξεκίνησαν ορισμένα μέτρα στήριξης των παιδιών όπως τα προγράμματα διατροφής, οι παιδικές κατασκηνώσεις, η υποστήριξη του παιδιού στο οικογενειακό του περιβάλλον, η ανάδοχη οικογένεια, η υιοθεσία. Τα μέτρα αυτά πήραν πιο ολοκληρωμένη μορφή στις αρχές της δεκαετίας του '50 όπου το υπουργείο εφαρμόζει ένα πρόγραμμα παιδικής προστασίας. Τα προγράμματα αυτά υλοποιήθηκαν κάτω από την επίδραση αρχικά των κοινωνικών λειτουργών της UNRRA και στη συνέχεια της Αμερικάνικης Αποστολής.

Στην εισήγηση θα παρουσιαστεί το πρόγραμμα της παιδικής προστασίας που υλοποίησε το ελληνικό κράτος κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο, τις δυσκολίες που συνάντησε, τις απόψεις των στελεχών του ΥΚΠ αλλά και την κριτική που ασκήθηκε σε αυτό.

ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ ΠΑΝΤΕΛΗΣ

ΤΙΤΛΟΣ: Η χαμένη Δεκαετία

Στη δεκαετία του 1940, οι επιπτώσεις του πολέμου στην εκπαίδευση εν γένει είναι καταστροφικές. Πολλά σχολικά κτίρια καταστράφηκαν, τα σχολεία δεν λειτούργησαν για καιρό, άνδρες, γυναίκες και παιδιά βρέθηκαν στα πολεμικά μέτωπα και σε άλλες συναφείς δραστηριότητες. Το ίδιο και στην Ελλάδα σε ακόμη μεγαλύτερο ίσως βαθμό λόγω της κατοχής, της Αντίστασης και του Εμφυλίου (1946-1949). Συνακόλουθα η δεκαετία του 1950 είναι κρίσιμη για τη εκπαίδευση διεθνώς, ιδιαίτερα για την καθημαγμένη Ευρώπη. Σε μεγάλο βαθμό αυτή αναδιοργανώνεται, από την προσχολική έως και την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Στην Ελλάδα η εξέλιξη είναι πολύ πιο αργή. Σε ένα πολιτικό περιβάλλον ασταθές, λαμβάνονται μέτρα για όλους τους εκπαιδευτικούς θεσμούς, γίνονται συζητήσεις, ψηφίζονται κάποια νομοσχέδια, κυρίως αυτά του 1959 σχετικά με την τεχνική εκπαίδευση, αλλά όλα αυτά είναι σπασμωδικά, αρκετά μένουν στα χαρτιά. Για το λόγο αυτό υποστηρίζουμε ότι πρόκειται για μία χαμένη ουσιαστικά δεκαετία.

Στόχος της παρέμβασής μας είναι να δώσουμε εικόνα της ελληνικής εκπαίδευσης στη δεκαετία του 1950, να σκιαγραφήσουμε, υπό το φως των διεθνών εξελίξεων, τους προβληματισμούς σε επίσημο επίπεδο, τα μέτρα που θεσπίστηκαν και να δούμε την αποτελεσματικότητά τους. Θα υποστηρίζουμε ότι ο βασικός λόγος για τη χαμένη δεκαετία, πέρα από την οικονομική κατάσταση, είναι ιδεολογικός, η προσκόλληση στο παρελθόν και η αδυναμία κατανόησης των αλλαγών στο διεθνές περιβάλλον.

ΜΑΝΙΤΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΣ

ΤΙΤΛΟΣ: Διδασκαλία ξένων γλωσσών και εθνοπροσύνη στην Ελλάδα της δεκαετίας του 1950

Τον Μάρτιο του 1952, επί κυβερνήσεως Πλαστήρα, το Υπουργείο Παιδείας εξέδωσε μια εγκύκλιο που απαγόρευε τη διδασκαλία ξένων γλωσσών σε μαθητές που δεν είχαν συμπληρώσει το 10^ο έτος της ηλικίας τους και φοιτούσαν σε φροντιστήρια. Η σχετική εγκύκλιος κοινοποιήθηκε από τη Γενική Διεύθυνση Ξένων και Μειονοτικών Σχολείων στο Βρετανικό Συμβούλιο και στο Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών. Είναι εμφανές ότι η σχετική απαγόρευση αφορούσε πρωτίστως μαθητές των παραπάνω ξένων εκπαιδευτικών και πολιτιστικών ιδρυμάτων, τα οποία μεταπολεμικά γνώρισαν μεγάλη επιτυχία προσελκύοντας χιλιάδες ελληνόπαιδες όλων των ηλικιών, στα διάσπαρτα ανά την ελληνική επικράτεια παραρτήματά τους. Στην ανακοίνωσή μου θα υποστηρίξω ότι, για να γίνει κατανοητό, το συγκεκριμένο απαγορευτικό μέτρο της κυβέρνησης Πλαστήρα θα πρέπει να ενταχθεί στο κυρίαρχο πολιτικό και ιδεολογικό πλαίσιο της εποχής και να ληφθεί ειδικότερα υπόψη η θέση που κατείχε η εθνοπροσύνη ως προς τη διαμόρφωση των εκπαιδευτικών πολιτικών του ελληνικού κράτους μετεμφυλιακά. Η εκμάθηση ξένων γλωσσών σε νεαρή ηλικία εκλήφθηκε τότε ως μιας απειλή για τη συγκρότηση μιας στέρεης γλωσσικής, και κατ' επέκταση πολιτιστικής και εθνικής ταυτότητας, που θα είχε ως επίκεντρό της την ελληνοχριστιανική αγωγή. Το συγκεκριμένο μέτρο μπορεί να ιδωθεί και ως συνέχεια της απαγόρευσης φοίτησης

μαθητών ορθόδοξου θρησκευματος σε ξένα σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης που ίσχυε δια νόμου από το 1930, δείχνοντας τις βαθιές ρίζες της επιρροής της ιδεολογίας της εθνοφοροσύνης στα εκπαιδευτικά ζητήματα. Η εφαρμογή της εγκυκλίου, που διατηρήθηκε σε ισχύ καθ' όλη τη δεκαετία, είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση του μαθητικού πληθυσμού του Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών.

Η μελέτη του υπό εξέταση ζητήματος παρουσιάζει ενδιαφέρον και για έναν ακόμη λόγο. Δείχνει ακριβώς την ένταση και τις αντιφάσεις που χαρακτηρίζουν την εκπαιδευτική πολιτική του ελληνικού κράτους κατά τη δεκαετία του 1950, καθώς μεταπολεμικά βρέθηκε αντιμέτωπο, από τη μια, με αιτήματα για έναν εκσυγχρονισμό των εκπαιδευτικών του δόμων, αλλά και με μια ισχυρή κοινωνική ζήτηση για σχολική εκπαίδευση και γλωσσομάθεια, και από την άλλη, με την κληρονομιά του Εμφυλίου, που παρήγαγε ένα ασφυκτικό πλαίσιο κρατικού ελέγχου και φοβίες σε σχέση με τα ζητήματα της εθνικής ταυτότητας. Η μελέτη βασίζεται κυρίως σε τεκμήρια που προέρχονται από διπλωματικά αρχεία.

ΜΑΡΙΟΛΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

ΤΙΤΛΟΣ: Ο αναπροσανατολισμός της στοιχειώδους εκπαίδευσης με βάση τα ιδεώδη της εθνοφοροσύνης στα πρώτα μετεμφυλιακά χρόνια

Τα ισχυρά κοινωνικά και πολιτικά συμφέροντα της νέας αστικής τάξης που αναδύθηκε από τα ερείπια της κατοχής και τις στάχτες του εμφυλίου και η αναγκαιότητα διασφάλισης της κοινωνικής και πολιτικής κυριαρχίας και της ιδεολογικής ηγεμονίας της – με όρους ισχύος – επιβάλλουν και τις αντίστοιχες στοχεύσεις. Ανάμεσα σε άλλα, την κοινωνική και πολιτική απομόνωση της αριστεράς και την αποεαμοποίηση του κοινωνικού σώματος. Σε αυτό το πλαίσιο και ταυτόχρονα με το καθήκον της ανασυγκρότησης του εκπαιδευτικού συστήματος, επιχειρείται μέσα από τους μηχανισμούς του κράτους να αποκατασταθεί/αναπροσανατολιστεί το ιδεολογικό περιεχόμενο της στοιχειώδους εκπαίδευσης σύμφωνα με την ιδεολογία και τα κοινωνικά συμφέροντα αυτής της τάξης. Το σχολείο της εθνοφοροσύνης έπρεπε να ανοικοδομηθεί πάνω στα υλικά και κοινωνικά ερείπια της κατοχής και του εμφυλίου. Επομένως, με δυο λόγια: η ταξική ανασφάλεια που χαρακτηρίζει τον αστισμό στη μεταπολεμική συγκυρία αντανakλάται στην προσπάθειά του να διαμορφώσει ένα εκπαιδευτικό σύστημα αυστηρά επιλεκτικό, αυταρχικό, προσκολλημένο στην εθνοφοροσύνη και την προγονολατρεία.

Σε αυτό το πλαίσιο, η εκπαίδευση καλείται να συμβάλλει τα μέγιστα στην ιδεολογική αποεαμοποίηση του πληθυσμού και θέτει, από τη δική του οπτική γωνία, τους εκπαιδευτικούς στόχους της συγκυρίας. Η ψήφιση του υπερσυντηρητικού Συντάγματος του 1952 περιλαμβάνει, για πρώτη φορά στα συνταγματικά χρονικά, την αναφορά στα ελληνοχριστιανικά ιδεώδη της εκπαίδευσης, προβλέποντας, στο άρθρο 16, ότι «η διδασκαλία αποσκοπεί στην ηθικήν και πνευματικήν αγωγήν και στην ανάπτυξιν της εθνικής συνειδήσεως των νέων επί τη βάση των ιδεολογικών κατευθύνσεων του Ελληνοχριστιανικού πολιτισμού». Ακολούθως, η εθνικόφρονη νοηματοδότηση στο περιεχόμενο της στοιχειώδους εκπαίδευσης αποτυπώνεται τόσο στα αναλυτικά προγράμματα της στοιχειώδους εκπαίδευσης για τα πατριδογνωστικά μαθήματα του 1957, όσο και στα σχολικά εγχειρίδια. Επιλέγουμε να παρουσιάσουμε εδώ επιγραμματικά κάποια στοιχειώδη συμπεράσματα για τα αναγνωστικά και τα εγχειρίδια ιστορίας που τεκμηριώνουν τη συντηρητική στροφή στο περιεχόμενο της εκπαίδευσης.

ΜΕΛΑΧΡΟΙΝΟΥΔΗΣ ΜΙΧΑΛΗΣ

ΤΙΤΛΟΣ: *‘Θα ιδρυθή Συνομοσπονδία Εκπαιδευτικών Ελλάδος’¹*

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία στις γενικές συνελεύσεις της Ο.Λ.Μ.Ε. του 1955, 1957 και 1958 είχε γίνει επίσημη πρόταση από τη Δ.Ο.Ε. να ιδρυθεί μία πανεκπαιδευτική οργάνωση που θα περιελάμβανε όλους τους Έλληνες εκπαιδευτικούς, «*από τη νηπιαγωγό μέχρι τους πρυτάνεις των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της χώρας*», κάτι που ενισχύεται και από το γεγονός ότι το 1955 έχει καταγραφεί συνεργασία μεταξύ των δύο ομοσπονδιών στη διεκδίκηση του επιδόματος ακρίβειας, ενώ στις 26 Φεβρουαρίου 1959 κλήθηκαν σε έκτακτη Γενική Συνέλευση οι πρόεδροι των Συλλόγων και των Ενώσεων των συνεργαζόμενων Ομοσπονδιών με μοναδικό θέμα τη συζήτηση και λήψη απόφασης πάνω στις προτάσεις των διοικήσεων για αποχή των λειτουργών της Παιδείας από τα καθήκοντά τους απεριόριστης διάρκειας στο πρώτο 10ήμερο Μαρτίου. Τέλος στη γνωστή στήλη της εφημερίδας «Αυγή» -ΟΙ ΕΠΙΦΥΛΛΙΔΕΣ ΤΗΣ «ΑΥΓΗΣ», σελ.1- στις 24 Οκτωβρίου 1959, η Ρόζα Ιμβριώτη, χαιρέτισε την απόφαση δασκάλων και καθηγητών να ιδρύσουν «Εθνική Συνομοσπονδία» για να αντιμετωπίσουν από κοινού τα αιτήματά τους. Σε ένα τέτοιου είδους «ιδρυτικό» έγγραφο αναφέρεται η Ιμβριώτη στο άρθρο της μιας και υπομνηματίζει από αυτό μέσα σε εισαγωγικά το παρακάτω χωρίο: «*του λοιπού, γράφουν, αι επι του κοινού ενδιαφέροντος θεμάτων- πανυπαλληλικών είτε κλαδικών- απόψεις των δύο κλάδων θα διατυπώνονται, προβάλλονται και υποστηρίζονται διά κοινών υπομνημάτων, παραστάσεων, αρθρογραφίας των κλαδικών οργάνων και πάσης άλλης μορφής ενεργειών*». Μάλιστα από το ίδιο άρθρο πληροφορούμαστε ότι είχε δοθεί χρόνος μέχρι τον επόμενο Ιούλιο (1960) –κάτι που η συντάκτρια θεώρησε ότι θα χαθεί πολύς και πολύτιμος χρόνος- να συνταχθεί σχέδιο καταστατικού για να εγκριθεί από τις γενικές συνελεύσεις των δύο ομοσπονδιών. Στόχος λοιπόν της παρούσας εισήγησης είναι να διερευνήσει την πορεία των διεργασιών ανάμεσα στις διοικήσεις των δύο ομοσπονδιών κατά τη δεκαετία του 1950 μέχρι τις αρχές του 1960 μέσα από αρχειακό υλικό, περιοδικά και εφημερίδες της εποχής και να παρακολουθήσει την όλη εξέλιξη του εγχειρήματος ίδρυσης Συνομοσπονδίας Εκπαιδευτικών.

ΜΠΕΤΣΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ-ΗΛΙΑΔΟΥ-ΤΑΧΟΥ ΣΟΦΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ: *Η ελληνική εκπαίδευση μέσα από τον ψυχροπολεμικό φακό. Προτεραιότητες και παρεμβάσεις του αμερικανικού παράγοντα στη δεκαετία του 1950*

Στην ιστορική καμπή της μεταπολεμικής περιόδου, η ελληνική επικράτεια αποτελεί πεδίο έντονης αντιπαράθεσης συμφερόντων που σχηματοποιούνται στο πλαίσιο του Ψυχρού Πολέμου. Εκφράζοντας το «δόγμα της ανασχεσης» στη δεκαετία του 1950, ο αμερικανικός παρεμβατισμός στο ελληνικό κράτος αναδείχθηκε σε επίκεντρο ενός πλέγματος εξουσίας των νικητών του εμφυλίου, κατέλυσε βασικούς θεσμούς της αστικής δημοκρατίας και εγκαθίδρυσε ένα νέο πλαίσιο εξάρτησης της ελληνικής οικονομίας. Η εκπαίδευση, τυπική και μη τυπική, υπήρξε μεταξύ των τομέων ενδιαφέροντος του αμερικανικού παρεμβατισμού, καθώς θεωρήθηκε ότι συνδεόταν τόσο με την προσδοκώμενη παραγωγική ανασυγκρότηση όσο και την πολιτισμική ομογενοποίηση της κοινωνίας. Στην εισήγησή μας επιχειρούμε να διερευνήσουμε τις πτυχές της αμερικανικής παρέμβασης στους τομείς της εκπαίδευσης, της έρευνας και της νεολαίας στη μετεμφυλιακή Ελλάδα. Εξετάζουμε τις καταγραφές και εκθέσεις του δικτύου της αμερικανικής βοήθειας αναφορικά με την εκπαίδευση, τις βασικές

¹ Εφημερίδα Αυγή, σελ.1, 22-10-1959.

προτεραιότητες που τίθενται και τα αποτελέσματα που φέρνουν. Με τη διερεύνηση που επιχειρούμε, φιλοδοξούμε να απαντήσουμε σε δύο βασικά ερωτήματα: α) ποια ήταν τα κίνητρα της στρατηγικής που ακολούθησε η αμερικανική παρέμβαση στα ζητήματα εκπαίδευσης; και β) πώς συναρθρώθηκε αυτή η στρατηγική με τις εκπαιδευτικές προτεραιότητες της εγχώριας αστικής τάξης; η εικόνα του μεταπολεμικού κράτους εντολοδόχου επαληθεύεται και στα ζητήματα εκπαιδευτικής πολιτικής;

ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ ΠΑΥΛΙΝΑ

ΤΙΤΛΟΣ: Η Παιδαγωγική στην μέγγενη της εθνοφροσύνης

Η Παιδαγωγική ως επιστημονικός κλάδος, αναδύθηκε στην Ελλάδα στα τέλη του 19^{ου} αιώνα στο ακαδημαϊκό πλαίσιο του Πανεπιστημίου Αθηνών ακολουθώντας ανάλογη πορεία με αυτήν που ακολούθησε ο κλάδος κατά την εισαγωγή του στα ευρωπαϊκά κυρίως καθιδρύματα την ίδια εποχή. Στα πρώτα του βήματα στην χώρα, ο νέος κλάδος αναζήτησε την επιστημονική του νομιμοποίηση στην Ερβαρτιανή Φιλοσοφία και Παιδαγωγική, σύμφωνα με την κυρίαρχη τάση που επικρατούσε στα πανεπιστήμια της Δυτικής Ευρώπης κατά την διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών του 19^{ου} αιώνα και των πρώτων του 20^{ου}. Στο μεσοπόλεμο ο κάτοχος της έδρας της Παιδαγωγικής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ν. Εξαρχόπουλος υιοθέτησε και μετέφερε στον ελλαδικό χώρο ένα επιστημονικό ρεύμα που αναπτυσσόταν δυναμικά στη Δύση και οι προσπάθειες του, για την ανάπτυξη της Πειραματικής Παιδαγωγικής στην Ελλάδα, εγγράφονται στο γενικότερο πλαίσιο της ανάδυσης της Εμπειρικής Παιδαγωγικής στην Ευρώπη. Μέχρι και τα μέσα του 20ου αιώνα οι παιδαγωγοί στο Αθήνησι παρακολουθούσαν στενά τις επιστημονικές εξελίξεις στο ευρωπαϊκό ανάλογο, υιοθετώντας, με κριτικό τρόπο, θέσεις και απόψεις από τα σημαντικότερα παιδαγωγικά ρεύματα της εποχής.

Μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο όμως και στο πλαίσιο της ιδεολογίας της εθνοφροσύνης, η έδρα εμφανίζεται αποστασιοποιημένη, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, από τους προβληματισμούς που αναπτύσσονται στη Δύση σε σχέση με την εξέλιξη της Παιδαγωγικής επιστήμης και δεν παρακολουθεί πλέον τις επιστημονικές κινήσεις στο ευρωπαϊκό ανάλογο. Ο διάδοχος του Ν. Εξαρχόπουλου, Σπυρίδων Καλλιάφας, σε μία στιγμή που οι εμπειρικές μέθοδοι έρευνας υποχωρούν στην Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, χαρακτηρίζεται από τις μεταφυσικές αναζητήσεις της σκέψης του οι οποίες επηρεάζουν τις φιλοσοφικές και επιστημονικές του θέσεις. Οι θέσεις αυτές, τεκμηριωμένες ή μη επιδρούν και καθορίζουν και την παιδαγωγική ιδεολογία που προβάλλεται από την έδρα, η οποία αποτελεί δική του θεωρητική κατασκευή που συνενώνει ετερόκλητα στοιχεία φιλοσοφικών, κοινωνικών και ψυχολογικών θεωριών, συντηρητικής, κυρίως, προέλευσης. Στην ανακοίνωσή μας θα παρουσιάσουμε την εξέλιξη της έδρας της Παιδαγωγικής στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας κατά την διάρκεια της δεκαετίας του '50 και τις συνδέσεις, τις εξαρτήσεις και τις αλληλεπιδράσεις της με το πολιτικοκοινωνικό πλαίσιο της εποχής. Θα καταδείξουμε τα προβλήματα και τις δυσκολίες που παρουσιάζονται στην επιστημονική πορεία και την ακαδημαϊκή νομιμοποίηση ενός κλάδου τόσο στενά συνδεδεμένου με τον εκπαιδευτικό θεσμό και την εκπαιδευτική πολιτική των κυβερνήσεων. Για την ανακοίνωσή μας έχουμε μελετήσει αρχεϊακό υλικό που απόκειται στο Ιστορικό Αρχείο του Πανεπιστημίου Αθηνών, καθώς και υλικό από τα παιδαγωγικά περιοδικά και τον τύπο της δεκαετίας του 1950, την εργογραφία του Σπυρίδωνα Καλλιάφα και την γενικότερη βιβλιογραφία της εποχής. Το υλικό μας επεξεργαστήκαμε με μεθόδους ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου.

ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΔΕΣΠΟΙΝΑ

ΤΙΤΛΟΣ: *Η εθνοφοροσύνη ως ιδεολογία του «ελεύθερου κόσμου».*

Θα εξεταστεί η εθνοφοροσύνη ως ιδεολογία στην οποία μετείχαν οι αντικομμουνιστικές πολιτικές δυνάμεις που είχαν τον φιλατλαντισμό ως συνδετικό κρίκο. Από την συγκρότηση της ιδεολογίας αυτής στις συνθήκες του πρώιμου Ψυχρού Πολέμου κατά τις οποίες το «ελληνικό ζήτημα» απέκτησε διεθνές ενδιαφέρον, έως τα μέσα της δεκαετίας του '50 όταν ο εθνικισμός γύρω από το Κυπριακό ζήτημα συνοδεύεται από την αμφισβήτηση των συμμαχιών και την έκπτωση της ιδεολογίας επί της απριλιανής δικτατορίας, θα αναλυθούν οι ιστορικοί όροι της συγκρότησης της εθνοφοροσύνης, το περιεχόμενό της και οι ταυτότητες που εξέφρασε η συγκεκριμένη ιδεολογία.

ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΗΣ ΠΡΟΚΟΠΗΣ

ΤΙΤΛΟΣ: *Η Κληρονομιά της Δεκαετίας. Αντίσταση και Τιμωρία*

Η δεκαετία αυτή εξακολουθεί να προκαλεί το ενδιαφέρον επειδή τα γεγονότα που την καθόρισαν, σε συνδυασμό με τις καταστροφές που προκάλεσαν με κεντρικό σημείο τον αποδεκατισμό του ελληνικού λαού, επηρέασαν καθοριστικά τις εξελίξεις στις επόμενες δεκαετίες. Στόχος της ανακοίνωσης είναι να επισημάνει και να αναλύσει τα γεγονότα-τομές που επηρεάζουν τις εξελίξεις που αυτά προκαλούν αλλά και τον καθοριστικό ρόλο του ξένου παράγοντα που διατρέχει τη δεκαετία και η επέμβαση του οποίου όπως επισημαίνει ο Νίκος Σβορώνος, αποκτά θεσμικό χαρακτήρα την περίοδο αυτή. Η κατάρρευση του Μετώπου και της δικτατορίας Μεταξά εξελίσσονται στην παράλληλη συγκρότηση των κυβερνήσεων συνεργασίας υπό καθεστώς τριπλής κατοχής και στην κυβέρνηση εξορίας, σε ελεγχόμενο συμμαχικό περιβάλλον, για να συνεχίσει να συμμετέχει στον πόλεμο. Το καινούργιο δεδομένο, που όμως συνιστά πανευρωπαϊκό φαινόμενο, είναι ότι αναπτύσσεται ένα ισχυρό κίνημα αντίστασης. Η μεγαλύτερη οργάνωσή του, το ΕΑΜ, στην οποία το ΚΚΕ έχει καθοριστικό ρόλο από την ίδρυσή του, διατυπώνει πολιτικά και κοινωνικά προτάγματα που αμφισβητούν την ισχύουσα κοινωνική ιεραρχία. Σ' αυτό το κίνημα αντιστέκονται κατακτητές και συνεργάτες, ομφαλοσκοπούντες αστοί πολιτικοί ηγέτες και ο ξένος παράγων που στοχεύει στην επαναφορά της πολιτικής επιρροής του στην Ελλάδα. Στο πλαίσιο αυτό η πορεία προς την Απελευθέρωση σημαδεύεται από σειρά γεγονότων που καθορίζουν την εξέλιξη της και χρήζουν ανάλυσης ως προς τους στόχους και τη σκοπιμότητά τους. Τα Δεκεμβριανά καθορίζουν τις εξελίξεις στο δεύτερο μισό της δεκαετίας, με σημεία-τομές τη Συμφωνία της Βάρκιζας, τις εκλογές του 1946 και την αλλαγή φρουράς του ξένου παράγοντα. Οι συνέπειες από την παραβίαση της Συμφωνίας της Βάρκιζας σε σειρά κρατικών θεσμών, αλλά και στη διάρκεια των εκλογών του 1946 και η νομιμοποιημένη μισαλλοδοξία από το αποτέλεσμα τους συνιστούν το πλαίσιο μέσα στο οποίο θεμελιώνονται οι πρακτικές που θα καθορίσουν τη λειτουργία του μετεμφυλιακού κράτους στη δεκαετία του 1950. Οι παλαιοί αστοί πολιτικοί ηγέτες έχουν επιτέλους επιστρέψει στο πολιτικό προσκήνιο, ελέω του ξένου παράγοντα, στη διάρκεια του εμφυλίου υπακούοντας στα κελεύσματα του. Η ιδιοτελής αδυναμία τους να ανασυγκροτήσουν το κράτος τους οδηγεί στη δοκιμασμένη πρακτική που εφαρμόζουν διαχρονικά στη σύγχρονη ελληνική ιστορία. Την παράδοση του ελέγχου του κράτους στον ξένο παράγοντα με την υπογραφή της Ελληνο-Αμερικανικής Συμφωνίας του Μαρτίου του 1947. Στην περίπτωση αυτή ο συνήθης τραγέλαφος που χαρακτηρίζει αντίστοιχες καταστάσεις ενέχει σαφώς τα όρια του θλιβερού. Η ελληνική κυβέρνηση γνωρίζει ότι το κείμενο που προτείνει προς υπογραφή της έχει επιδοθεί υπό μορφή υπομνήματος από το ίδιο στο αμερικανικό Υπουργείο Εξωτερικών. Όμως, έχει

διασώσει ό,τι πολυτιμότερον για αυτήν: την ταξική κυριαρχία της, όπως άλλωστε έχει επισημάνει ο Χρήστος Χατζηϊωσήφ σε σχετική μελέτη του.

ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΑΔΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

ΤΙΤΛΟΣ: Η αμφισβήτηση της ιδεολογικής υπεροχής των νικητών του εμφυλίου πολέμου στην ελληνική εκπαίδευση μέσω της ανάπτυξης διεκδικητικών αιτημάτων και αγώνων στο χώρο της δημόσιας εκπαίδευσης την δεκαετία του 1950

Στο πλαίσιο της μετεμφυλιακής πολιτικής – κοινωνικής και οικονομικής «ανασυγκρότησης» της χώρας, ο εκπαιδευτικός μηχανισμός ως ιδεολογικός μηχανισμός του κράτους, κλήθηκε να προβάλλει και να νομιμοποιήσει την επίσημη ιδεολογία του, την εθνικοφροσύνη. Κλήθηκε να υιοθετήσει και να νομιμοποιήσει εκπαιδευτικές πρακτικές που ως στόχο είχαν την ιδεολογική συμμόρφωση των λαϊκών κυρίως τμημάτων του πληθυσμού, ενώ η επιστήμη της Παιδαγωγικής να καταστήσει επιστημονικό δηλαδή «αντικειμενικό» και ιδεολογικά «ουδέτερο» τον λόγο του μετεμφυλιακού κράτους, απέναντι στην πανθομολογούμενη ανάγκη μεταρρύθμισης και αναδιοργάνωσης του εκπαιδευτικού συστήματος σε σύγχρονες αστικές βάσεις. Αμέσως μετά την απελευθέρωση (1944) ετέθη το θέμα της δομής και του περιεχομένου της εκπαίδευσης και αναζωπυρώθηκαν οι προπολεμικές διαμάχες. Ωστόσο για μία φορά ακόμα η δημοτική γλώσσα δεν επιλέχθηκε ως γλώσσα της εκπαίδευσης, ενώ το πολωμένο πολιτικό κλίμα οδήγησε σε γενικευμένες διώξεις εκπαιδευτικών, δασκάλων, κατά κύριο λόγο, επιτείνοντας την ύπαρξη ανώμαλων πολιτικών συνθηκών ως τις αρχές της δεκαετίας του 1960. Η ιδεολογία της εθνικοφροσύνης, η οποία σταδιακά θα εδραιωθεί από το 1944 έως τις αρχές της δεκαετίας του 1950 και θα επικρατήσει πλήρως τις δεκαετίες του 1950 και 1960, θα καταστεί ανασταλτικός παράγοντας έναντι των όποιων προσπαθειών – διεκδικήσεων για σύγχρονη αστικού τύπου μεταρρύθμιση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος τόσο στη βάση των αναγκών της αστικού χαρακτήρα οικονομικής «ανάπτυξης» - «ανασυγκρότησης» της χώρας, πολύ δε περισσότερο στη βάση των κοινωνικών – λαϊκών αναγκών της περιόδου. Ωστόσο και στο πλαίσιο της κοινωνικής και οικονομικής μεταπολεμικής «ανασυγκρότησης» της χώρας θα διαμορφωθούν συνθήκες και θα διατυπωθούν αιτήματα, τα οποία θα υποστηριχθούν από ευρύτατα τμήματα της ελληνικής κοινωνίας που στοχεύουν ευθέως στην μετατροπή του εκπαιδευτικού – σχολικού μηχανισμού σε ένα σύγχρονο δημόσιο & δωρεάν προσβάσιμο και ανοιχτό σε όλες/όλους τις/τους Ελληνίδες και Έλληνες εκπαιδευτικό σύστημα, η χρήση του οποίου από τα λαϊκά στρώματα του πληθυσμού της χώρας θα συμβάλλει στην κοινωνική κινητικότητα και την άμβλυνση των έντονων ταξικών αντιθέσεων στην μετεμφυλιακή ελληνική κοινωνία.

Η κοινωνική – οικονομική και εκπαιδευτική πορεία της χώρας από την πρόιμη μετεμφυλιακή περίοδο (1949) έως την υιοθέτηση της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1964, με την οποία καθιερώνεται, για πρώτη φορά στη νεότερη ιστορία της χώρας, η καθολική δημόσια & δωρεάν εκπαίδευση σε όλες τις βαθμίδες επιχειρείται να σκιαγραφηθεί και να αναλυθεί στην παρούσα ανακοίνωση.

ΣΑΡΑΦΗ ΛΗ

ΤΙΤΛΟΣ: Η Λευκή Τρομοκρατία (1945-46) και ο αποφασιστικός ρόλος της προς τον Εμφύλιο πόλεμο

Ανάμεσα στις δυο κυρίαρχες περιόδους της δεκαετίας του '40 στην Ελλάδα (Β' Παγκόσμιος πόλεμος και Εμφύλιος πόλεμος) υπάρχει ένα διάστημα 20 μηνών. Είναι η περίοδος της Λευκής Τρομοκρατίας στη διάρκεια της οποίας μεγάλα τμήματα του αγροτικού και αστικού πληθυσμού της χώρας, που είχαν συμμετάσχει στην Αντίσταση και ήταν πολίτες δημοκρατικών φρονημάτων, διώχθηκαν με πολλούς τρόπους είτε από κρατικούς φορείς καταστολής είτε από τρομοκρατικές ομάδες που συγκροτήθηκαν γι αυτό τον σκοπό.

Στο διάστημα αυτό το κράτος, με τις δομές και τους φορείς του, καταστρατήγησε με συστηματικό τρόπο τη Συμφωνία της Βάρκιζας που, μετά την Απελευθέρωση και τα Δεκεμβριανά, όρισε τους άξονες της συγκρότησης του μεταπολεμικού δημοκρατικού καθεστώτος. Είτε με την ανοχή είτε με την άμεση συμμετοχή του, το κράτος επέβαλε και υποστήριξε ένα καθεστώς διώξεων, αυθαιρεσίας και φασιστικών πρακτικών σε όλες τις εκφάνσεις της πολιτικής και κοινωνικής ζωής της χώρας, στην προσπάθειά του να ακυρώσει τα κοινωνικά και πολιτικά κεκτημένα της Αντίστασης. Στην ανακοίνωση θα αναφερθούμε στα χαρακτηριστικά αυτής της περιόδου επιδιώκοντας να αναδείξουμε τον αποφασιστικό ρόλο που είχαν οι κρατικές πρακτικές στις εξελίξεις προς τον Εμφύλιο πόλεμο και το μερίδιο ευθύνης τους για το πολιτικό και κοινωνικό τοπίο που διαμορφώθηκε στην αυγή της δεκαετίας του '50.

ΣΙΓΟΥΝΤΟΥ ΒΙΚΥ

ΤΙΤΛΟΣ: Η συγκρότηση μίας ομάδας ερευνητών βιοχημείας μετά από τις στάχτες του Πολέμου: χρηματοδοτήσεις, προσανατολισμοί και κοινωνικές δυναμικές

Στα τέλη της δεκαετίας 1940 ο Λεωνίδας Θ. Ζέρβας, καθηγητής Οργανικής Χημείας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, αφοσιώθηκε σε μία εντατική προσπάθεια προκειμένου να επαναλειτουργήσει το κατεστραμμένο εργαστήριό του και -κυρίως- να αναπτύξει εκ νέου το ερευνητικό του πρόγραμμα μετά από τη δεκαετή ύφεση που είχαν επιβάλει οι πολεμικές συνθήκες. Ο Ζέρβας επιθυμούσε να προωθήσει ένα ερευνητικό πρόγραμμα προσανατολισμένο στον κλάδο της βιοχημείας στον οποίο η έρευνά του, από κοινού με τον Max Bergmann, είχε ανοίξει νέες οδούς που έφεραν αποφασιστική πρόοδο στη χημεία των πρωτεϊνών και, παράλληλα, είχε καταξιώσει τον ίδιο στη διεθνή επιστημονική κοινότητα. Έως τότε στην Ελλάδα υπήρχαν ελάχιστοι επιστήμονες που ασχολούνταν και με θέματα βιοχημείας, κυρίως από κλινική σκοπιά, αλλά καμία συγκροτημένη ομάδα που διεξήγαγε βασική έρευνα σε αυτό το πεδίο.

Η παρουσίαση αποτελεί τμήμα μίας έρευνας σε εξέλιξη και θέτει στο κέντρο του ενδιαφέροντος την ερευνητική ομάδα που συγκρότησε ο καθηγητής Οργανικής κατά τη διάρκεια της πρώτης μεταπολεμικής δεκαετίας. Στο διάστημα αυτό το εργαστήριό του παρήγαγε, με αξιοσημείωτα εντατικό ρυθμό, δέκα διδακτορικές διατριβές στο πεδίο της βιοχημείας ενώ υποστήριξε και την κατάθεση αρκετών άλλων. Και οι δέκα βιοχημικές διατριβές ανέδειξαν νέους επιστήμονες που διαδραμάτισαν σημαντικούς ρόλους τα επόμενα χρόνια σε ποικίλες επιστημονικές θέσεις. Οι περισσότεροι βρέθηκαν να καταλαμβάνουν αργότερα έδρες Οργανικής Χημείας ή Βιοχημείας σε όλα σχεδόν τα ελληνικά πανεπιστήμια καθώς και ερευνητικές θέσεις ευθύνης στα νεοσύστατα ερευνητικά κέντρα. Η εργώδης αυτή δραστηριότητα κατά τη δεκαετία

1950 δεν θα είχε συμβεί χωρίς τη θέληση και επιμονή του Λ. Ζέρβα αλλά και, αδιαμφισβήτητα, δίχως τα κεφάλαια που στήριξαν το επιστημονικό του έργο. Τα πράγματα, λίγα χρόνια νωρίτερα, δεν προοικονομούσαν μία τέτοια εξέλιξη. Ποιες ήταν, επομένως, οι ενέργειες που τελικώς προετοίμασαν μεθοδικά και με λεπτομέρεια την επόμενη ημέρα της ελληνικής επιστήμης στο συγκεκριμένο πεδίο καθώς και ευρύτερα;

Η παρουσίαση, αφενός, εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο ο Λ. Ζέρβας κατά τη δεκαετία 1950 αξιοποίησε στο έπακρο το επιστημονικό του κεφάλαιο ώστε να επιτύχει συγκεκριμένους στόχους. Ειδικότερα διερευνώνται οι ενέργειές του προκειμένου να εξασφαλίσει σημαντικές χρηματοδοτήσεις για το Εργαστήριό του και τη Φυσικομαθηματική Σχολή, κυρίως από τις ΗΠΑ (Σχέδιο Marshall, Rockefeller Foundation, National Institutes of Health κ.ά.)· οι εντατικές του δράσεις γύρω από την ίδρυση νέων θεσμών στην Ελλάδα με σκοπό την υποστήριξη της επιστημονικής έρευνας (Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών, Βασιλικό Ίδρυμα Ερευνών) και η ενίσχυση των διδασκόντων του μέσω αυτών· η περαιτέρω καλλιέργεια του πυκνού επιστημονικού δικτύου που διέθετε με εξέχοντες επιστήμονες στο εξωτερικό και η ένταξη των συνεργατών του σε αυτό μέσω διακεκριμένων θέσεων μεταδιδακτορικής έρευνας. Αφετέρου, η παρουσίαση στρέφει τον ερευνητικό φακό στα πρόσωπα της συγκεκριμένης ομάδας και αναδεικνύει τις κοινωνικές δυναμικές που ενυπήρχαν κατά τη συγκρότησή της. Δυναμικές ενδεχομένως ορατές στην εποχή τους, αλλά μάλλον παραμερισμένες στις μετέπειτα αφηγήσεις. Υπό αυτό το πρίσμα επικεντρώνει στις τέσσερις γυναίκες της δεκαμελούς ομάδας εκ των οποίων οι τρεις διάβηκαν το «σύνορο» και κατάφεραν να αποκτήσουν καθηγητικό τίτλο σε ελληνικό πανεπιστήμιο. Η ανάδειξή τους, όπως ανιχνεύεται ιστοριογραφικά, συγκροτεί στην έναρξή της περισσότερο μία ιστορία συμπερίληψης παρά αποκλεισμού. Μία ιστορία που καθίσταται ενδιαφέρουσα ιδίως εάν ενταχθεί στο ιστορικό της πλαίσιο και στον ελληνικό χώρο των φυσικών επιστημών. Ιχνηλατώντας την πορεία αυτών των τεσσάρων γυναικών αναδεικνύονται οι νέοι σύνθετοι ρόλοι που κλήθηκαν να αναλάβουν, διαγράφονται οι διαφορετικές τροχιές που ακολούθησαν και οι επιλογές που έκαναν οι ίδιες και αποκαλύπτονται οι τομές, αλλά και οι συνέχειες, που είχε μία τέτοια δυναμική στην ελληνική κοινωνία.

ΦΟΥΚΑΣ ΒΑΣΙΛΗΣ, ΣΑΡΑΙΔΑΡΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ

ΤΙΤΛΟΣ: Οι νομοθετικές προτάσεις του υπουργού Παιδείας Κωνσταντίνου Τσάτσου (1949-1950): Προτεραιότητες, βασικά χαρακτηριστικά, υποδοχή

Η παρούσα εισήγηση έχει ως στόχο να παρουσιάσει τις βασικές νομοθετικές προτάσεις αναφορικά με ζητήματα της δημόσιας γενικής εκπαίδευσης, της τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης και της ιδιωτικής εκπαίδευσης που κατέθεσε ο υπουργός Παιδείας Κωνσταντίνος Τσάτσος κατά τη σύντομη –μόλις 11 μήνες– αλλά κομβική και κρίσιμη υπουργία του και να τις ερμηνεύσει με βάση το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό, οικονομικό και εκπαιδευτικό πλαίσιο της εποχής. Η έμφαση θα δοθεί στα άμεσα προβλήματα που καλείται να αντιμετωπίσει ο υπουργός Παιδείας στη μεταιχμιακή, μετεμφυλιακή, «σκοτεινή» και εν πολλοίς άγνωστη περίοδο σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Ειδικότερα, θα εστιάσουμε στη συντήρηση των νηπιαγωγείων και στην επέκταση του δικτύου της προσχολικής εκπαίδευσης, στην κατάρτιση και επιμόρφωση των δασκάλων και των εκπαιδευτικών της μέσης εκπαίδευσης, στα Αστικά Σχολεία, στην επαγγελματική εκπαίδευση, στην ιδιωτική εκπαίδευση, στα νυχτερινά σχολεία και στον τρόπο εισαγωγής στα Πανεπιστήμια. Στην εργασία θα σκιαγραφηθεί και η υποδοχή, δηλαδή οι πρώτες συντονισμένες αντιδράσεις της Διδασκαλικής

Ομοσπονδίας Ελλάδος (Δ.Ο.Ε.) και της Ομοσπονδίας Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης (Ο.Λ.Μ.Ε.), στις προτάσεις του υπουργού. Η εργασία ακολουθεί την ιστορική-ερμηνευτική μέθοδο και βασίζεται σε σπάνιο και αδημοσίευτο έως σήμερα αρχειακό υλικό (π.χ. Εισηγητικές εκθέσεις, σχέδια νόμων, ομιλίες του Υπουργού Παιδείας, προσωπική αλληλογραφία για εκπαιδευτικά θέματα, σχετικά δημοσιεύματα του Τύπου, πρακτικά εκπαιδευτικού συνεδρίου, εκθέσεις επιθεωρητών, δοκίμια του Κ. Τσάτσου για την παιδεία και την εκπαίδευση, μελέτη σχετικής αρθρογραφίας από το *Διδασκαλικό Βήμα* και το *Δελτίον της Ο.Λ.Μ.Ε.* κ.λπ.).

ΧΑΝΤΖΑΡΟΥΛΑ Ποθητή

ΤΙΤΛΟΣ: Τα Εβραϊόπουλα και η εκπαίδευσή τους τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες στην Ελλάδα

Το 1946 ζούσαν στην Ελλάδα 9.000 Εβραίοι, από τους οποίους 4.930 στην Αθήνα και 1.950 στη Θεσσαλονίκη. Ανάμεσά τους υπήρχαν 1.500 παιδιά κάτω των δεκαπέντε ετών. Η σημασία που απέδιδαν οι επιζώντες στα παιδιά και στη νεολαία για το μέλλον του εβραϊσμού στην Ελλάδα οδήγησε τα μέλη της κοινότητας να κινητοποιήσουν τις οργανώσεις και τους εθελοντικούς φορείς (ενώσεις και επιτροπές) ώστε να δημιουργήσουν τις υποδομές για την ηθική και θρησκευτική εκπαίδευση της εβραϊκής νεολαίας. Η μελέτη της δραστηριότητας των διεθνών και τοπικών εβραϊκών θεσμών που ασχολούνταν με τα παιδιά και τους νέους μάς επιτρέπει να κατανοήσουμε τις ταυτότητες των παιδιών μετά τον πόλεμο. Η ανακοίνωση θα εστιάσει στις μορφές συλλογικής δράσης που ανέπτυξαν οι εβραϊκές κοινότητες στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη – και ιδιαίτερα στις σχολικές επιτροπές – για την ευημερία των παιδιών και τα πολιτισμικά νοήματα με τα οποία αυτές επενδύθηκαν. Θα αναδειχθεί το κράτος ως πολυεστιακός μηχανισμός που σχηματίστηκε από ιδιωτικούς και δημόσιους φορείς και ταυτόχρονα η κυριαρχία του ελληνοχριστιανικού δόγματος μέσω του οποίου επιδιωκόταν η εθνική ομοιογένεια.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

ΒΕΛΕΓΡΑΚΗ ANNA

Η Άννα Βελεγράκη είναι πτυχιούχος του Παιδαγωγικού Τμήματος της Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Κρήτης (Ρέθυμνο) και έχει λάβει μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών από το Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού του Πανεπιστημίου Αιγαίου (Ρόδος). Ολοκλήρωσε τη διδακτορική της διατριβή με τίτλο «Γεγονότα, αφηγήσεις και πολιτικές μνήμης για την Κρήτη της κατοχικής περιόδου. Ερευνητική συμβολή στη διδασκαλία της τοπικής ιστορίας στη γενική εκπαίδευση» και αναγορεύτηκε Διδάκτωρ του Τμήματος Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων το έτος 2021. Έχει συγγράψει άρθρα σε ελληνόγλωσσα και ξενόγλωσσα περιοδικά και έχει συμμετάσχει με εισηγήσεις σε επιστημονικά συνέδρια του ακαδημαϊκού ενδιαφέροντός της. vlgrk.anna@hotmail.com

ΓΑΛΑΝΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ

Ο Γιώργος Γαλάνης είναι δάσκαλος ΠΕ και υποψήφιος Διδάκτορας του τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου της Πελοποννήσου. Τα επιστημονικά του ενδιαφέροντα εστιάζονται σε θέματα Ιστορίας της Νεοελληνικής εκπαίδευσης και του συνδικαλισμού των δασκάλων στις πρώτες μεταπολεμικές

δεκαετίες. Έχει πάρει μέρος σε επιστημονικά συνέδρια και έχει δημοσιεύσει άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά και ιστοσελίδες, galanis1@gmail.com

ΗΛΙΑΔΟΥ-ΤΑΧΟΥ ΣΟΦΙΑ

Η Σοφία Ηλιάδου-Τάχου είναι πρωτοβάθμια Καθηγήτρια στο ΠΤΔΕ του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, με γνωστικό αντικείμενο «Νέα Ελληνική Ιστορία και Ιστορία της Εκπαίδευσης». Από το 2015 μέχρι σήμερα διευθύνει το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών σπουδών του ΠΤΔΕ του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας με τίτλο «Επιστήμες της αγωγής: Ζητήματα Ιστορίας, Ιστορικής εκπαίδευσης και Εκπαιδευτικής Πολιτικής». Σήμερα είναι Αντιπρόεδρος του ΔΣ της Ελληνικής Εταιρίας Ιστορικών της Εκπαίδευσης και Πρόεδρος της Επιτροπής Πολιτισμού του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας. Έχει εκδώσει 17 βιβλία Ιστορίας με εστίαση στο Ποντιακό και το Μακεδονικό Ζήτημα, 3 μυθιστορήματα και 90 άρθρα σε ξένα και ελληνικά ακαδημαϊκά περιοδικά. Έχει συμμετάσχει σε πολλά συνέδρια στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. siliadou@uowm.gr

ΔΟΥΚΑΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ

Ο Τριαντάφυλλος Β. Δούκας σπούδασε στο ΠΤΔΕ και στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του ΕΚΠΑ. Έλαβε μεταπτυχιακό δίπλωμα στη Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία στο Πάντειο Πανεπιστήμιο. Εκπόνησε διδακτορική διατριβή στην Ιστορία της Εκπαίδευσης στο ΠΤΔΕ του Πανεπιστημίου Πατρών. Είναι μέλος του Δ.Σ. της *Ελληνικής Εταιρείας Ιστορικών της Εκπαίδευσης*. Διδάσκει στο ΠΜΣ του ΠΤΔΕ του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας *Ιστορία της Εκπαίδευσης & Εκπαιδευτική Πολιτική και Εκπαιδευτικά Συστήματα στην Ελλάδα & στην Ευρώπη*. Παράλληλα εκπονεί μεταδιδακτορική έρευνα με θέμα τη μετάβαση του ελληνικού Πανεπιστημίου από την έδρα στο τμήμα στο τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. triantdoukas@gmail.com

ΚΑΡΑΚΑΤΣΑΝΗ ΔΕΣΠΟΙΝΑ

Η Δέσποινα Καρακατσάνη είναι καθηγήτρια στο Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής πολιτικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, στο οποίο διδάσκει από το 2004. Απέκτησε το διδακτορικό της στις Επιστήμες της Εκπαίδευσης από το Πανεπιστήμιο Paris 8-Saint-Denis το 1998. Στα ερευνητικά της ενδιαφέροντα εντάσσονται η ιστορία των παιδαγωγικών θεωριών και θεσμών, η κοινωνική και πολιτική εκπαίδευση, η διαπολιτισμική εκπαίδευση και η ιστορία της κοινωνικής πρόνοιας για το παιδί. Είναι συγγραφέας των παρακάτω βιβλίων: *Εκπαιδευτική Θεωρία και Διδακτική Πράξη στη Μεταπολεμική Ελλάδα. Μια κοινωνική ιστορία της διδασκαλίας και του διδασκαλικού επαγγέλματος*, εκδόσεις Επίκεντρο, 2012: *Strengthening Young Bodies. Building the Nation*. CEU Press, 2019 (μαζί με τη Βασιλική Θεοδώρου) και *Υγιεινής Παραγγέλματα. Ιατρική Επίβλεψη και Κοινωνική Πρόνοια για το Παιδί τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα*, εκδόσεις Διώνικος, 2010 (μαζί με τη Βασιλική Θεοδώρου). dkarakat@uop.gr

ΚΑΤΣΟΥΛΑΣ ΚΩΣΤΑΣ

Ο Κώστας Κατσούδας είναι κάτοχος διδακτορικού διπλώματος από το Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου. Έχει κάνει

μεταπτυχιακές σπουδές Συγκριτικής Ιστορίας στο τμήμα Ανθρωπιστικών Σπουδών του Αυτόνομου Πανεπιστημίου της Βαρκελώνης και προπτυχιακές σπουδές στο Τμήμα Επικοινωνίας και Μ.Μ.Ε. του Παντείου Πανεπιστημίου. Στο παρελθόν έχει διδάξει ως Συμβουλευτικό Εκπαιδευτικό Προσωπικό στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, ενώ από το 2019 είναι βοηθός διδασκαλίας συμβεβλημένος με το Τμήμα Ελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Princeton. Έχει συμμετάσχει σε επιστημονικά συνέδρια και ημερίδες στην Ελλάδα και το εξωτερικό, ενώ μελέτες του έχουν δημοσιευτεί σε ελληνόγλωσσα και αγγλόγλωσσα ακαδημαϊκά περιοδικά και συλλογικούς τόμους. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα επικεντρώνονται στην πολιτική και κοινωνική ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα, τον Ψυχρό Πόλεμο και τη μελέτη της άκρας δεξιάς σε ιστορική προοπτική. konsoudas@yahoo.gr

ΚΛΙΑΦΑ ΑΡΤΕΜΙΣ

Η Κλιάφα Άρτεμις, γεννήθηκε το 1967 και υπηρετεί σε δομή ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης σε δημόσιο δημοτικό σχολείο στην περιοχή των Αθηνών. Αποφοίτησε το 1988 από την Παιδαγωγική Ακαδημία Λαμίας και το 1999 ολοκλήρωσε το πρόγραμμα εξομοίωσης του Παιδαγωγικού Τμήματος του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Το 2009 αποφοίτησε από το Μαράσλειο Διδασκαλείο Αθηνών, ενώ το 2016 ολοκλήρωσε τις μεταπτυχιακές σπουδές της στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας. Την περίοδο αυτή εκπονεί τη διδακτορική διατριβή της στο ίδιο Πανεπιστήμιο, με θέμα την προστασία του παιδιού την περίοδο 1950-1967. Έχει δημοσιεύσει άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά -ελληνικά και διεθνή- και σε συλλογικούς τόμους. Αρθρογραφεί σε παιδαγωγικά περιοδικά και ιστοσελίδες. akliafa@gmail.com

ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ ΠΑΝΤΕΛΗΣ

Ο Παντελής Κυπριανός είναι Καθηγητής νεότερης Ιστορίας και Ιστορίας της Εκπαίδευσης στο Πανεπιστήμιο Πατρών. Σπούδασε Πολιτικές Επιστήμες, Κοινωνιολογία και Ιστορία στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και στα παρισινά πανεπιστήμια Paris II και Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales. Διετέλεσε Αναπληρωτής Πρύτανη του Πανεπιστημίου Πατρών, εκπρόσωπος της Ελλάδας στον ΟΟΣΑ σε θέματα εκπαίδευσης και Πρόεδρος της Αρχής Διασφάλισης Ποιότητας (ΑΔΠ). Δημοσίευσε μεταξύ άλλων το *Συγκριτική Ιστορία της Ελληνικής Εκπαίδευσης*, Βιβλιόραμα, 2004, *Παιδί, Οικογένεια, Κοινωνία*, Gutenberg, 2007 και η *Μαγεία του Πτυχίου*, Βιβλιόραμα, 2016. kiprian@upatras.gr

ΜΑΝΙΤΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΣ

Ο Νικόλας Μανιτάκης είναι αναπληρωτής καθηγητής στο Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας του ΕΚΠΑ, απόφοιτος ιστορίας του ΑΠΘ και διδάκτωρ της Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα στρέφονται στην ιστορία της εκπαίδευσης, την πολιτιστική ιστορία και την ιστορία των ελληνογαλλικών σχέσεων. Έχει συνεπιμεληθεί το συλλογικό τόμο *Ματαρόα 1945. Από το μύθο στην ιστορία* (Ασίνη, 2018) και έχει συγγράψει τη μονογραφία *Το Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών 1915-1961* (Ασίνη, 2022). Πρόσφατα κυκλοφόρησε το βιβλίο του *De l'Ecole Giffard à l'Institut Français de Grèce, 1907-2022* (σε συνεργασία με τη L. Arnoux) από τις εκδόσεις της Ecole Française d'Athènes. manitaki@frl.uoa.gr

ΜΑΡΙΟΛΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

Ο Δημήτρης Μαριόλης είναι δάσκαλος. Υπηρετεί στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση από το 1991. Είναι διδάκτορας νεότερης και σύγχρονης Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου και απόφοιτος της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Μυτιλήνης, του Μαρασλείου Διδασκαλείου (Πανεπιστήμιο Αθηνών) και της ΑΣΟΕΕ. Επίσης, είναι συγγραφέας των βιβλίων *Η Αδύνατη Ταξική Ανακοχή* και *Ο Ιέραξ έρχεται*. Δραστηριοποιείται συνδικαλιστικά στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και είναι μέλος της Συντακτικής Επιτροπής του περιοδικού «Εκπαιδευτική Λέσχη». Έχει αρθρογραφήσει σε συλλογικούς τόμους, περιοδικά, εφημερίδες και ιστοσελίδες για εκπαιδευτικά, ιστορικά και πολιτικά θέματα. jimmar111@gmail.com

ΜΕΛΑΧΡΟΙΝΟΥΔΗΣ ΜΙΧΑΛΗΣ

Γεννήθηκα στη Γερμανία και μεγάλωσα στη Χίο. Αποφοίτησα από το Α' Λύκειο Χίου για να σπουδάσω Παιδαγωγικά και να εργαστώ στο Ρέθυμνο όπου και έζησα μέχρι το 2013. Έχω Διδακτορικό στις Επιστήμες της Αγωγής με διδασκαλία, επικουρική και κύρια, στο Πανεπιστήμιο Κρήτης (ΠΤΔΕ & ΦΚΣ) και ως Συνεργαζόμενο Εκπαιδευτικό Προσωπικό στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (2015-2016). Από το 2013 ζω στη Χίο και εργάζομαι στο 3^ο Δημοτικό Σχολείο ως δάσκαλος και από το 2015 και μετά υπηρετώ θητεία ως διευθυντής. Είμαι παντρεμένος με την Vanda Santos και έχουμε δύο παιδιά, την Αλεξάνδρα και τον Πέτρο. mi.melaxroinudis@gmail.com

ΜΠΕΤΣΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Ο Γιάννης Μπέτσας είναι Αναπληρωτής Καθηγητής στο ΠΤΔΕ του ΑΠΘ, με γνωστικό αντικείμενο «Ιστορία της Εκπαίδευσης». Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα εστιάζουν στα πεδία της Ιστορίας της Εκπαίδευσης και της Εκπαιδευτικής Αλλαγής. Έχει συμμετάσχει ως ερευνητής σε πλήθος ερευνητικών προγραμμάτων στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση, σε επιστημονικά συνέδρια και ημερίδες ως εισηγητής, μέλος οργανωτικών και επιστημονικών επιτροπών, ενώ διατελεί μέλος Επιστημονικών Παιδαγωγικών Εταιρειών. Στη συγγραφική του δραστηριότητα συγκαταλέγονται τέσσερις μονογραφίες, δημοσιευμένα επιστημονικά άρθρα στην ελληνική και αγγλική γλώσσα και κείμενα στο πλαίσιο δημοσιευμένων πρακτικών επιστημονικών συνεδρίων και ημερίδων. impetsas@eled.auth.gr

ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ ΠΑΥΛΙΝΑ

Η Νικολοπούλου Παυλίνα είναι διδάσκουσα (ΕΔΙΠ) στο τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου με γνωστικό αντικείμενο την Ιστορία της Εκπαίδευσης και των Παιδαγωγικών ιδεών. Η διδακτορική της διατριβή αφορά την πορεία του επιστημονικού κλάδου της Παιδαγωγικής προς την αυτονομισή του, και τις διαδικασίες εδραίωσής του στο ακαδημαϊκό πεδίο. Στο πλαίσιο των επιστημονικών της ενδιαφερόντων έχει εκπονήσει μεταδιδακτορική έρευνα σχετικά με την εκπαιδευτική πραγματικότητα των πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών. Είναι συγγραφέας του βιβλίου, *Συγκρότηση και Εξέλιξη της Παιδαγωγικής Επιστήμης στην Ελλάδα*, έχει συμμετάσχει στη συγγραφή συλλογικών τόμων και αρθρογραφεί σε επιστημονικά περιοδικά, ελληνικά και διεθνή. panpan0812@gmail.com

ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΔΕΣΠΟΙΝΑ

Η Δέσποινα Παπαδημητρίου είναι διδάκτωρ ιστορίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και καθηγήτρια στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου. Τα πεδία ειδίκευσής της είναι τα εξής: η σύγχρονη ελληνική και ευρωπαϊκή ιστορία- η ανάλυση ιδεολογιών με έμφαση στον πολιτικό συντηρητισμό, τον εθνικισμό, τον αντικομμουνισμό, την εθνικοφοροσύνη, την άκρα δεξιά - η ιστορία των εννοιών και η ιστορία του Τύπου. Έχει δημοσιεύσει τις παρακάτω μονογραφίες: 1. Από τον λαό των νομιμοφρόνων στο έθνος των εθνικοφρόνων. Η συντηρητική σκέψη στην Ελλάδα 1922-1967, Εκδ. Σαββάλας, Αθήνα 2006. 2. Τα χρόνια της κρίσης στον μεσοπόλεμο. Η ελληνική δημόσια συζήτηση, Εκδ. Ασίνη, Αθήνα 2012. depapadi@otenet.gr

ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΗΣ ΠΡΟΚΟΠΗΣ

Ο Προκόπης Παπαστράτης είναι ομότιμος Καθηγητής Ιστορίας και διδάσκει στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας. Πτυχίο Νομικής Σχολής Αθηνών. Master και διδακτορικό στην Ιστορία στο London School of Economics. Ερευνητής στο Κέντρο Ιστορίας Ν. Ελληνισμού της Ακαδημίας Αθηνών, δίδαξε στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας στο Ρέθυμνο. Είναι συγγραφέας ιστορικών βιβλίων και έχει επιμεληθεί την έκδοση συλλογικών τόμων ελληνικής και ευρωπαϊκής ιστορίας. Έχει δημοσιεύσει σειρά άρθρων σε ελληνικά και ξένα περιοδικά, έχει διοργανώσει Διεθνή Συνέδρια και έχει πάρει μέρος με ανακοινώσεις σε πολλά Συνέδρια στην Ελλάδα και το εξωτερικό που αφορούν στον 20ό αιώνα και κυρίως στη δεκαετία 1940-1950.

ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΑΔΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

Ο Δημήτρης Πολυχρονιάδης γεννήθηκε στην Αθήνα το 1968, είναι δάσκαλος της Π. Ε. και Διδάκτορας Νεότερης & Σύγχρονης Ιστορίας του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Πάντειου Πανεπιστημίου Πολιτικών & Κοινωνικών Επιστημών. Τα επιστημονικά του ενδιαφέροντα κινούνται κυρίως γύρω από θέματα Ιστορίας της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης και της Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Έχει συγγράψει και δημοσιεύσει πληθώρα άρθρων σε εκπαιδευτικά – επιστημονικά περιοδικά και ιστοσελίδες και έχει συμμετάσχει σε επιστημονικά συνέδρια με ανακοινώσεις του, οι οποίες έχουν δει το φως της δημοσιότητας σε βιβλία πρακτικών των αντίστοιχων συνεδρίων. dimpol1968@gmail.com

ΣΑΡΑΙΔΑΡΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ Γ. Πτυχιούχος του Τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας του Α.Π.Θ. (2002) με ειδίκευση την «Ιστορία» και κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών από το Τμήμα Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής του Α.Π.Θ. με ειδίκευση στην «Παιδαγωγική Επιστήμη» (κλάδος: «Ιστορική Παιδαγωγική») (2019) με βαθμό «Άριστα» (9,81). Από το 2023 είναι διδάκτωρ του Τμήματος Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ.

ΣΑΡΑΦΗ ΛΗ

Απόφοιτος του τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης της Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ, συνέχισε με Μ.Α. από το University of London (intercollegiate) στην Ιστορία του Ευρωπαϊκού Εργατικού κινήματος (από την Γαλλική Επανάσταση έως τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο). Εκπόνησε διδακτορική διατριβή στο University of Sussex (2005) που έχει τίτλο "Occupation, Resistance and White Terror in two Greek villages:

the local origins of Civil War”. Έχει συμμετάσχει με ανακοινώσεις σε συνέδρια που πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα και το εξωτερικό για την δεκαετία του '40. Ήταν μέλος της οργανωτικής επιτροπής συνεδρίων που πραγματοποιήθηκαν στο Πάντειο Πανεπιστήμιο από το Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας το 2014 και το 2016 συμμετέχοντας με ανακοινώσεις. Κείμενά της συμπεριλαμβάνονται σε τόμους πρακτικών συνεδρίων, και σε συλλογικούς τόμους για την ελληνική και ευρωπαϊκή ιστορία του 20ού αιώνα.

ΣΙΓΟΥΝΤΟΥ ΒΙΚΥ

Η Βίκυ Σιγούντου είναι πτυχιούχος του Τμήματος Φυσικής του Πανεπιστημίου Αθηνών, έχει μεταπτυχιακό τίτλο στις Επιστήμες της Αγωγής από το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο και είναι διδάκτωρ Ιστορίας της Εκπαίδευσης από το Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Η έρευνά της στην ιστορία των πανεπιστημίων επικεντρώνεται στο πολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον μέσα στο οποίο αναπτύσσεται το επιστημονικό εγχείρημα, στις σχέσεις και δομές στο πανεπιστημιακό επάγγελμα, στη διαμόρφωση των πρακτικών στα εργαστήρια καθώς και στη θέση των γυναικών στην επιστήμη. visig@yahoo.gr

ΦΟΥΚΑΣ ΒΑΣΙΛΗΣ Α. Αναπληρωτής Καθηγητής «Ιστορίας της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης» στο Τμήμα Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ. Τα επιστημονικά του ενδιαφέροντα εστιάζονται στην ιστορία των παιδαγωγικών ιδεών και της νεοελληνικής εκπαίδευσης κατά τον 19ο και 20ό αιώνα, στην ιστορία της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών, στην ιστορία της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης στην Ελλάδα και στην τοπική εκπαιδευτική ιστορία. Στα έργα του αξιοποιεί, κυρίως, ανέκδοτο αρχειακό υλικό, παιδαγωγικά κείμενα και προφορικές μαρτυρίες. vfoukas@edlit.auth.gr

ΧΑΝΤΖΑΡΟΥΛΑ Ποθητή

Η Ποθητή Χαντζαρούλα είναι αναπληρώτρια καθηγήτρια Ιστορικής Ανθρωπολογίας στο Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Στις δημοσιεύσεις της περιλαμβάνονται τα βιβλία *Child Survivors of the Holocaust in Greece: Memory, Testimony and Subjectivity* (Routledge 2020) και *Σμιλεύοντας την υποταγή: οι έμμισθες οικιακές εργάτριες στην Ελλάδα το πρώτο μισό του εικοστού αιώνα* (Παπαζήσης 2012), τα οποία χρησιμοποιούν τη μεθοδολογία της προφορικής ιστορίας. Είναι ιδρυτικό μέλος της Ένωσης Προφορικής Ιστορίας και πρόεδρος του ΔΣ της Ένωσης. hantzaro@aegean.gr